

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**Актуальні проблеми
вітчизняної та всесвітньої
історії**

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 15

Рівне – 2009

Збірник наукових праць “Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії”
Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету . Випуск 15 . –
Рівне : Рівненський державний гуманітарний університет , 2009 . – 311 с .

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук, ректор Рівненського державного гуманітарного університету (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Острог).

Киридон Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

Стоколос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці).

Чухліб Тарас Васильович, доктор історичних наук (м. Київ).

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне);

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України часопис „Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії” визнано фаховим виданням у галузі історичних наук

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 5 від 26 грудня 2008 р.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2009

7. ДАВО Ф. Р-4. – Оп. 1. – Спр. 102.- Особисті анкети службовців Луцького облвиконкому, підвідомчих відділів, том 1-ий за 1940 рік. – 165 арк.
8. ДАВО Ф. Р-18 (Відділ юстиції виконавчого комітету Волинської обласної Ради депутатів трудящих). – Оп. 1. – Спр. 137.- Протоколи обласної наради народних суддів і прокурорів Волинської області від 16 листопада 1940 р.- 20 арк.
9. ДАЛО Ф. Р-199 (Львівське обласне управління радіотелеграфної агенції України). – Оп. 1. – Спр. 12.- Машинописні копії Постанов республіканської інформації РАТАУ том 1. 1940 р.
10. ДАЛО. ФП.- 5001 (Дрогобицький обласний комітет Комуністичної партії України). – Оп. 1. – Спр. 34.- Матеріали до протоколу засідань бюро обкому КП(б)У №14. – 182 арк.
11. ДАЛО ФП.- 5001. – Оп.1. – Спр. 111. - Відомості про висунення кадрів на керівну і відповідальну роботу. – 163 арк.
12. ДАЛО 44.Ф. Р-221 (Виконавчий комітет Львівської обласної Ради депутатів трудящих). – Оп. 1. – Спр. 220.- Списки, скарги і листи громадян з питань націоналізації майна, будівель, надання допомоги, призначення пенсій та документи про їх вирішення. – 252 арк.
13. ДАЛО 38.Ф. П-3 (Львівський обласний комітет Комуністичної партії України) - Оп. 1. – Спр. 2.- Пропозиції партійної групи облвиконкому про створення районів у м. Львів, довідка обкому партії в ЦК КП(б)У про організаційну, партійно-масову і господарську роботи, огляди стану промисловості, сільського господарства, торгівлі, народної освіти в області. – 133 арк.
14. ДАЛО Ф. П-3. – Оп. 1. – Спр. 4.- Протокол 1 обласної конференції – 212 арк.
15. ДАРО Ф. Р-4 (Відділ юстиції виконавчого комітету Ровенської обласної Ради депутатів трудящих). – Оп. 7. – Спр. 31.- Справа про позов Топор Якова Самуїловича про призначення права власності на будівлю. – 53 арк.
16. ДАРО Ф. Р-204 (Виконавчий комітет Ровенської обласної Ради депутатів трудящих). – Оп. 1. – Спр. 1.- Постанови Ровенського виконкому. – 473 арк.
17. ДАРО Ф. Р- 122 (Виконавчий комітет Ровенської міської Ради депутатів трудящих). - Оп. 1. – Спр. 3.- Постанови виконкому міськради (питання комунального господарства) – 100арк.
18. ДАРО Ф. Р-122. - Оп. 1. – Спр. 39.- Протоколи і постанови виконкому міськради.- 208 арк.
19. ДАТО Ф. 1 (Тернопільський обласний комітет Комуністичної партії України). – Оп. 1. – Спр. 1- Протоколи № 1-3 засідання бюро обкому КП(б)У – 39 арк.
20. ДАТО Ф. 1. – Оп. 1. – Спр. 2.- Матеріали 1 обласної партійної конференції – 40 арк.
21. ДАЧО. Ф. Р-3. – Оп. 1. – Спр. 3.- Постанови Центрального комітету КП(б)Ц і Ради Народних комісарів з 27 грудня 1940 р. по 31 травня 1941 р.- 166 арк.
22. Більшовик України – орган ЦК КП(б)У. 1940 р. – 6 вересня, №6, с.14.
23. Варецький В. Соціалістичні перетворення в західних областях УРСР в довоєнний період. – К.: Вид-во АН УРСР, 1960. – 321 с.
24. Вільне слово (Дрогобич). 1941 р.
25. Вільна Україна – орган Львівського обласного комітету Комуністичної партії (більшовиків) України і обласної Ради депутатів трудящих, 1939р. -4 листопада, 1941р.- 17 квітня.
26. Історія міст і сіл Української РСР. У 26 т. Тернопільська область. – К.: Гол. ред. УРЕ АН УРСР, 1973. – 640 с.
27. Історія Львова (Ред. колегія : В.В. Секретарюк (відп. редактор) та інші . – К.: Наукова думка, 1984. – 414 с.
28. Комуністична партія України в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК.– К.: Політвидав України, 1966. – Т.1. – 970 с.
29. Комуніст – орган ЦК КП(б)У. 1940 р. - № 12, с.12.
30. Культурне життя в Україні. Західні землі. – Документи і матеріали. – К.: Наукова думка, 1995. – Т.1.– 748 с.
31. Луценко В.І, Кобись В.Т., Шенгера Г.Й. Ровно-700: Соціально-економічний нарис. – Львів: Каменяр, 1983. – 73 с.
32. Львів. Історичні нариси. – Львів: Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 1996. – 530 с.
33. Партстройтельство – орган ЦК ВКП(б). 1940 г.- № 8.
34. Пивоварчук В. Запровадження радянської моделі соціально-побутової галузі на західноукраїнських землях // Нова педагогічна думка – 1998- № 4.
35. Рубльов О., Черченко Ю. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції (20-50-ті роки).- К.: Наукова думка, 1994. - 350 с.
36. Советско-нацистские отношения. Документы. 1939-1941: Пер. с нем.- Париж - Нью-Йорк: Третья волна, 1983. – 352 с.
37. Стоколос Н. Г. Конфесійно-етнічні трансформації в Україні (XIX - перша пол. XX ст.).Рівне: РІС КСУ – ППФ «Ліста М». – 2003. - 480 с.

УДК 94(747.8+438) „1931/1941”

Т.Карпуніна

ЗАКЕРЗОННЯ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ВІЙНИ (1939-1941 РР.).

Актуальність теми полягає в тому, що на сьогоднішній день становище Закерзоння на початковому етапі Другої світової війни є малодослідженим, оскільки дані західноукраїнські землі знаходились під німецькою окупацією.

З вересня 1939 року, незважаючи на важкі втрати, ОУН гуртувала національно-визвольний рух на Волині, Берестейщині, Буковині та в Галичині. Але головним плацдармом стає Закерзоння. Територія до найвіддаленіших

західних кордонів, що в давнину були заселені українцями до верхньої течії р.Вісли (до міста Освенціума), взяла на себе обов'язок готувати майбутній «український здвиг».

Джерельна база – тему досліджував В.Кубійович, П. Костик, Я.Ісаєвич, В.Сергійчук. Певна кількість матеріалів з даної теми зосереджена в архівах м.Львова, м. Києва, Національному архіві Канади.

Після переходу Червоної Армії 17 вересня 1939 року Збруча німецькі війська, які на той час вже зайняли більшість українських етнічних територій на Заході, згідно з таємними домовленостями від 23 серпня 1939 року в Москві змушені були повернутися на Віслу. Кордон між СРСР і Німеччиною встановлювався по ріках Сян, Вісла і Нарев, що приєднувало до УРСР Східну Галичину, Волинь, Берестейщину, Надсяння, Холмщину і Підляшшя. Не знаючи про те, що Лемківщина залишається під окупацією Німеччини, тамтешні москвофіли з нетерпінням чекали приходу Червоної Армії, закликаючи українське населення в підгір'ї Татр достойно зустріти наших «освободителів» (Збірка матеріалів ОУН у Нью-Йорку).

Однак цього не сталося, бо московські «освободителі» не тільки з самого початку торгів з гітлерівцями відrekliся від прихильників на українській Лемківщині (28 вересня 1939 року підписали новий договір з Німеччиною, в результаті чого кордон суттєво пересунувся на схід), поступаючись Гітлеру в тому числі українськими Надсянням, Холмщиною і Підляшшям Сталін одержав в сферу своїх інтересів Литву. Відтепер кордон визначався приблизно лінією Керзона, встановленою ще 1919 року, - вздовж Сяну, Солокії та Західного Бугу. А тому радянські війська, що вже встигли зайняти Надсяння, Холмщину і Піляляшшя, покинули ці території.

Німецько-польська війна та її швидкий перебіг створили нові умови на західноукраїнських землях, які століттями гнобилися окупантами і зазнавали найбільше лиха, особливо в останній добі. Українське село замкнулося в собі, на руїнах спалених церков кляло колоністів, які займали кращі землі. Місто, де стиралося старе українське слово, було зосереджене в єврейсько-польських руках - ні Холм, ні Сянок, ні Перемишль, ні Ярослав не були вже чинниками господарського поступу українського народу. Такі події тільки призвели до того, що українські міста стали суспільним і національним ворожим гніздом, яке постійно обезсилювало морально й духовно нащадків тих, хто колись закладав тут західні межі українського народу [26, 18].

Нове життя, яке відтепер потрапляло під вплив німецьких інтересів, вимагало скористатися цим історичним поворотом долі. Українці зрозуміли, що прийшла пора розбудити приспані власні сили, аби відродити ці західні окраїни. І належало не лише заманіфестувати свою національну відокремленість перед німцями, а й з свідомості, що саме в такий час мобілізація власних сил і самоорганізація - це певна заповідь самозбереження.

З перших днів окупації гітлерівці вважали зайняті ними землі Польщі, в тому числі й етнічно українські, своєю військовою здобиччю і стали трактувати їх як сферу інтересів третього рейху. В зв'язку з цим вони одразу ж розпочали втілювати свої плани господарювання. Перш за все було проголошено, що максимальне залюднення території сягатиме від 80 до 90 осіб на квадратний кілометр.

Зазнала зміни економічна структура - з аграрної на аграрно-промислову. Зокрема, намічалось, що 35 відсотків мешканців мали жити за рахунок сільськогосподарської праці, 35 - промислів і ремесла, 15 - транспорту й торгівлі, 7 - адміністративних обов'язків, 8 - з інших джерел [2, 589].

Зрозуміло, що це зачіпало інтереси й українського населення, оскільки протягом 30 наступних років 4 млн гектарів землі мали перейти в німецьку власність, а 1,2 млн осіб - виїхати на роботу до рейху.

На території довоєнної Польщі, що потрапила в сферу впливу гітлерівської Німеччини, окупанти створюють на чолі з Гансом Франком 26 жовтня 1939 року з центром у Кракові Генеральну Губернію, яка ділилася на 4 дистрикти - Краків, Варшава, Люблин і Радом.

Українці як автохтони проживали компактно в Краківському та Люблинському дистриктах, а окремими колоніями - у Варшавському та Радомському. Про свої обіцянки їм щодо допомоги у відродженні української державності в Берліні одразу ж забули, переговорюючи лише з поляками- германофілами про статус можливого державного утворення. Такий несподіваний для багатьох українських політиків поворот став початком реального протверезіння.

За ініціативою відомого українського діяча часів УНР Тимоша Олесіюка в жовтні 1939 року на Підляшші скликається нарада з місцевих громадсько-політичних діячів - П. Божика, М. Коляди, І. Пастернака, В. Дмитріюка, І. Олексюка, Й. Шинкарика і В. Соловія. На цій нараді ухвалено створити **Український комітет Підляшшя** і вислати спеціальний меморандум до німецької окупаційної адміністрації з вимогою скасувати всі ті обмеження, які поклала на розвиток українського життя колишня польська влада, а також виділити Холмщину і Підляшшя в окрему адміністративно-територіальну одиницю, тобто відновити колишню Холмську губернію. Тоді ж було обрано делегацію в складі Івана Пастернака, Михайла Коляди і Тимоша Олесіюка, яка 20 жовтня 1939 року виїхала до Варшави, де зустрілася з провідними українськими діячами, що саме там перебували: Юрієм Липою, бувшим послом до польського Сейму Павлом Васильчуком, Дмитром Дорошенком, Іваном Огієнком і Мироном Луцьким. делегати планували, що в разі відновлення Холмської губернії, вони запропонують історика Дмитра Дорошенка, колишнього міністра закордонних справ Гетьманського Уряду, на пост адміністративного керівника, тобто губернатора, а Івана Огієнка - на становище директора освіти й культури.

У Варшаві до підляського комітету долучився Борис Ржепецький, громадський діяч зі старшого покоління. Оскільки столиця Генеральної Губернії була в Кракові, туди виїхали Тиміш Олесіюк і Борис Ржепецький. До них долучилися представники Холмщини Микола Багринівський, голова Українського комітету з Грубешова, та Семен Любарський, колишній посол польського сейму. І хоча представники Холмщини були стриманіші стосовно меморандуму - вони очікували скликання всехолмського з'їзду та його рішення: все-таки було підписано звернення до німецької влади, яке привезли із собою [26, 76].

Борис Ржепецький, Микола Багринівський і Тиміш Олесіюк відбули в Кракові розмови з галицькими німцями Йоганом Кохом та Альфредом Бізанцом, а також з провідними українськими діячами в цьому осередку

української еміграції Романом Сушком і Володимиром Горбовим. У ході тих розмов вони вповні зрозуміли, що нову ситуацію не варто розглядати крізь рожеві окуляри. Німці не збиралися віддавати українцям адміністрації на українських теренах. Щоб не гнївити своїх кремлівських союзників, нова німецька влада поводитися так, начебто не добачала українців, які проживали в Генеральній Губернії.

Узагалі німці вважали Генеральну Губернію за польський життєвий простір - вони мали ще тоді велику надію, що їм урядяться прихилити поляків до політичної співпраці. Тому німці не хотіли драгувати поляків і брати до уваги вимоги українців. Представники Холмщини та Підляшшя виїхали з Кракова в песимістичному настрою. Тиміш Олесюк визнавав у пізнішому листі до Володимира Кубійовича, що всі ці плани виявилися тільки як фантастичні думи, фантастичні мрії. Німці не збиралися розбудовувати українську адміністративну владу на українських землях. Навпаки, вони почали призначати нових старост з числа поляків. Наприклад, в Олешичах, одразу ж після захоплення 12 вересня 1939 року, німецький гауптман призначив старостою місцевого ксьондза [2,101].

Скориставшись з того, що гітлерівці залишили на українських теренах Закерзоння у структурах місцевої влади багато поляків, останні розпочали приховану боротьбу проти корінного населення. Так, у с. Сагринь Грубешівського повіту вийт Шнайдеропик, поляк, наклав на українські родини більші податки ніж на польські. Саме через відверту антиукраїнську наставленість вийтів-поляків на примусові роботи до Німеччини відправлено найактивніших і свідомих українських селян, натомість молоді безробітні поляки залишилися на теренах Холмщини, Підляшшя, Надсяння і Лемківщини.

З огляду на таке становище в одному з документів того часу зазначається, що “несправедливе трактування польськими війтами, солтисами 1 польською поліцією укранського населення довело до того, що відбулося масове виселення до совітів” [5,23].

До слова сказати, українські урядовці намагалися зберегти сувору об’єктивність і справедливе ставлення як до українців так і до поляків, аби «злагіднювати» відносинами між обома народами. Наприклад, про українця, керівника скарбового уряду в Ярославі, польські селяни говорили: «Нарешті є справжній вимір податків».

Однак українські діячі все-таки Вирітали використати ті скромні можливості, які давала їм нова влада, на відбудову національного життя, зокрема, через творення українських структур.

Восени 1939 року в повітових містах Холмщини та Підляшшя почали стихійно організовуватися українські комітети і відбуватися повітові з’їзди українського населення.

В округах, збірних громадах і місцевостях, де українці становили більшість, місцева самоуправа була в українських руках і діловодство провадилося українською мовою. Компетенції цієї самоуправи були вкрай обмежені. В ті часи, через виселення ще в першу Світову війну і пізнішу масову польську колонізацію, Холмщина та Підляшшя вже були мішаною польсько-українською територією. Тільки на Грубешівщині та частинно на Володавщині українці становили більшість. В тих околицях, де українці були в меншості, місцева влада була в польських руках. У вищій адміністрації працювали поляки-фольксдойчі, які всякими способами намагалися стримувати українське відродження. Волосні старшини- поляки накладали більші повинності на українських селян ніж на польських [26, 56].

Українські допомогові комітети, які спонтанно творилися після упадку Польщі та відвороту більшовиків в жовтні 1939 року, мали спочатку тільки допомогові завдання (Червона Армія на короткий час зайняла терени по річку Віслу, але після додаткової угоди з німцями відійшла на лінію Західного Бугу). Згодом комітети були зорганізовані в одну систему Українського Центрального Комітету (УЦК), і їх діяльність поширилася майже на всі ділянки суспільного і культурного життя.

До здобутків треба зарахувати і ту обставину, що судочинство на українських теренах було частково українзоване і допускало українську мову. Можна було діставати українську пресу (наприклад, щоденник “Краківські вісті”, хоча вона була під наглядом цензури), до певної міри розбудовано кооперацію. В усіх повітових центрах постали союзи українських кооператив У Білій, діяв Підляський Союз Українських Кооператив, який об’єднував низові клітини Більського і Радинського повітів. Централь кооператив містилася в Кракові, а після 1941 року - у Львові. Оскільки місцева влада в більшості перебувала в руках поляків, які старалися українцям шкодити, останні намагалися хоч на рівні збірних громад відділити свої етнічні терени від польських. Назагал ці старання не мали успіху. Знаний один приклад, де такі заходи вдалися. Це сталося на Лемківщині — було створено збірну громаду з чотирьох українських сіл Шляхтова, Явірки, Біла Вода й Чорна Вода в окрузі Новий Торг. Цей терен належав до волості Щавниця (польське містечко), управа якої повністю перебувала в польських руках. Після створення зірної громади з осідком у Шляхтовій, туди був перенесений осередок окружного Українського допомогового комітету; в кожному селі діяли українська школа й кооператив, засновано фахову сільськогосподарську школу. Багато молоді з цієї волості навчалася в українській учительській семінарії в Криниці. Волость Шляхтова стала центром українського відродження. Подібного не вдалося добитися на терені Холмщини та Підляшшя, які не могли звільнитися від тягару польської адміністрації навіть за німецьких часів [26,79].

Необхідно зазначити, що Москва намагалася задушити на самому зародку процес українського відродження в Закерзонні. Після того, як вона віроломно віддала межиріччя Західного Бугу й Вісли Гітлерові в обмін на Литву, українцям Закерзоння замість обцяного приєднання до радянської України було запропоновано добровільно переселитися на схід від встановленого кордону між СРСР і Німеччиною. З цією метою 16 листопада 1939 року в Москві підписується Угода між урядом Союзу Радянських Соціалістичних Республік і урядом Німеччини про евакуацію українського і білоруського населення з території колишньої Польщі, що відійшла в зону державних інтересів Німеччини, і німецького населення з території колишньої Польщі, що відійшла в сферу державних інтересів Союзу РСР” [4, арк.1-14].

Німців Волині, Берестейщини та Галичини, що пізнали на собі всі «переваги» радянської системи вже в перші дні після приходу Червоної Армії за Збруч, не треба було довго агітувати за виїзд на Захід - практично всі

вони надали перевагу гітлерівському режимові, відмовившись від сталінського. За свідченням Володимира Кубійовича, на той час Голови Українського Центрального Комітету в Кракові, на “Лемківщині й Холмщині знайшлося досить багато охочих до виїзду до СРСР. Серед них були винятково прихильники комуністичного режиму; звичайно, це були малосвідомі з національного погляду селяни, їх тягнуло на схід до компактно української, чи пак руської, людності. З другого боку, вони інстинктивно боялися майоризації поляками тих окраїн, на яких дотепер жили; на їх рішення чимало впливала і польська агітація, і погрози (загально поширений вислів «Не стане дерев, щоб вас вивішати»). Серед переселенців до СРСР були й багаті господарі, які залишили своє майно й землю, щоб лише з’єднатися з Руссю.

Виїзд до СРСР мав відбутися до 1 березня 1940 р., і до того часу діяла таємна, але сильна агітація за і проти виїзду. За виїзд агітували, головне на Лемківщині, місцеві москвофільські інтелігенти (які самі переважно не виїхали), проти - українські комітети. Та найсильніший вплив на своїх односельчан мали ті лемки й холмщани, що в перші тижні війни подалися на схід і пізнали більшовицьку дійсність. Швидко розчаровані в своїх надіях, вони перекаралися назад через кордон і стали найрашчими пропагандистами проти виїзду.

Остаточно виїхало до СРСР близько 9.000 українців. Характерно, що з самої Галичини й Посяння, як також із найсвідомішої частини Лемківщини, а саме з Сянїччини, не вихав ніхто. Зате виїхало багато лемків із західної Лемківщини [3, 180].

І цьому було пояснення. Це не тільки поширення москвофільства, а й особлива політика попередньої польської влади щодо цього регіону. Наприклад, у звіті про діяльність урядового підкомітету в справах Лемківщини за час з 21 травня 1937 до 20 травня 1938 року зазначалося, що національно-український рух у 1937 році значно знизив свою активність з погляду на протидію, яка велася щодо визначних його діячів і затятих українських шовіністів, що намагаються збуджувати на лемківському терені сепаратистські національно-українські прагнення. Після видалення з лемківського терену найагресивніших греко- католицьких священиків і виїзду в 1936 році головного провідника українського руху Кочмара напруга української діяльності значно ослабла [3,144].

Для подальшої полонізації лемків спеціальною державною програмою передбачалося головну увагу приділити шкільництву. Якщо раніше вже вдалося ліквідувати лемківські школи в тих населених пунктах, де існували польські, то відтепер насамперед належало: «Остаточний відбір педагогічного персоналу публічних початкових шкіл на Лемківщині в напрямі усунення вчителів- русинів і для заміщення їх учителями поляками - чоловіками, які відбули військову службу з тим, щоб з-поміж учительок польок лишилися на Лемківщині тільки дружини офіцерів та підофіцерів. Прикордонно охорони, функціонерів державної поліції, а також інших урядовців і функціонерів держави та органів самоврядування...» [3, 145].

Але найбільше виїхало з Холмського повіту, зазначав В. Кубійович: “В люті морози їхали валки холмщан підводами до переходових місць на Бузі. Холмщан поселено здебільшого на Волині, лемків - на Тернопільщині, в тих самих селах, з яких виїхали німецькі та польські колоністи.

Після виїзду селян у радянську Україну залишені господарства переходили у власність держави, і Український Центральний Комітет докладав зусиль, щоб ця вільна земля (майже 8.000 гектарів) залишилася в українських руках. Ми добилися того, щоб ті винаймали за невелику оплату сусідні селяни.

Треба ще згадати, що по зайнятті Галичини німцями 1941 р. більша частина лемків повернулася знову на Лемківщину. На Тернопільщині, де їх поселено, вони не почували себе добре і з погляду на відмінну природу та спосіб господарювання, і з політичних причин, бо розміщено їх серед свідомого українського населення, яке із здивуванням дивилося на москвофільських лемків, що добровільно переїхали до більшовиків. Цим лемкам-поворотцям німці не віддали землі, їх переслідувала навіть поліція, і тому ми мусили взяти їх під свою опіку та боронити, як лише могли” [3, 182].

Як стверджує цей автор, багато українців тікали з УРСР під виглядом німців. За його даними, до німецьких переселенських комісій у Галичині й Волині зголошувалися тисячі українців, які хотіли вирватися з-під режиму більшовиків. Вони подавали себе, за мовчазною згодою німецької комісії, за німців і разом з німецькими переселенцями залишили в першій половині 1940 року сс (останній транспорт у червні). Їх було до 10.000 осіб, переважно інтелігентів. Всі вони хотіли оселитися в генерал-губернаторстві, щоб працювати серед своїх і зміцнити український стан посідання. Та спочатку вони потрапили до переселенських таборів у Німеччині разом із німцями, і треба було вжити активних заходів з боку УЦК перед компетентними чинниками у Берліні, поки осягнуто згоду на приїзд наших переселенців до генерал-губернаторства. Таким чином було стягнуто сюди понад 4.000 осіб. Багато з них зайняло різні-й, часто досить визначні, становища в українських установах або в державних урядах.

Значний відсоток українських переселенців прийняв німецьке громадянство (т. зв. райхсдойчі), деякі дістали поворотні паспорти, але були й такі, що німецького громадянства не прийняли. Справа прийняття українцями німецького громадянства - це досить складна проблема. Вони виїхали під приводом німецького походження, а німецькі переселенці діставали автоматично німецьке громадянство, себто й українці мали право, а часто навіть були змушені це громадянство приймати. Велика кількість переселенців не орієнтувався, які наслідки має прийняття громадянства. Це були не лише різні привілеї, які давалися німцям в генерал-губернаторстві (краще харчування. вища платня, вищі пости порівняно з німцями), але також обовязок військової служби і належності до німецьких організацій та примус посилати дітей до німецької школи і виховувати їх у німецькому дусі. Інколи причиною прийняття німецького громадянства було прагнення вигіднішої життєвої позиції, але іноді й надія мати змогу краще прислужитися українській справі взагалі українські райхсдойчі виконували, за малими винятками, свої національні обов’язки бездоганно, подавали себе за українців, брали участь в українському житті, а пости, які займали в адміністрації, використовували щоб допомагати українцям [3.182, 183].

Під час Переселення німців з Буковини й Бессарабії, після зайняття цих територій більшовиками в 1940 році, виїхало до Німеччини також кілька тисяч українців, майже викоринивши буковинців, які становили високий

відсоток тамтешньої інтелігенції (майже половина українського православного духовенства). Причиною такого значного виїзду з Буковини був не лише страх перед більшовиками, але також давні зв'язки буковинців з німецьким світом — з часів приналежності Буковини до Австрії - та добре знання німецької мови.

Коли буковинців було поміщено в перехідних таборах для переселенців у Німеччині, предстанники Українського Центрального Комітету зустрілися з ними, пояснили їм ситуацію. Більшість буковинців залишилася в Німеччині, бо важкі матеріальні умови в генералгубернаторстві не манили їх. Ті, що приїхали, знайшли заняття в адміністрації українських комітетів. Зокрема, треба згадати кілька десятків православних священиків, які працювали як дуктпастирі на Холмщині і Підляшші. Вони відігравали корисну роль при відбудові українського православного життя тут, оскільки мали вищу богословську освіту і знали Німецьку мову, а цього бракували взагалі місцевому духовенству [3, 185, 186].

Треба зазначити, що протягом 1939-1940 років на територію генерал-губернаторства, рятуючись від переслідувань більшовиків, арештів та заслань у східні райони СРСР, перейшла велика кількість українських політичних біженців з Волині, Галичини та Буковини - юристи, вчителі, інженери, священики, політичні діячі або прихильники ОУН. Усі вони згодом розгорнули активну діяльність у різних сферах громадського і культурного життя, включилися в адміністративну роботу, сприяли познавленню національно культурного життя.

Джерела та література

1. Костик П. Трагічна доля Холмщини і Підляшшя. - Львів, 1997.
2. Polska. Niemcy. Europa. - Poznan, 1977.
3. Кубійович В. Українці в Генеральній Губернії. 1939-1944. - Чикаго, 1974.
4. Центральний державний архів громадських об'єднань України - (ЦДАГОУ): Ф.1 - Оп. 101. - Спр. 1651. - Арк.1-14.
5. Ковалевський В.М. Польське питання у післявоєнній стратегії Української Повстанської Армії К.1993.
6. Політичний терор і тероризм в Україні ХІХ-ХХ ст. (За редакцією Смолія В.А.) К., 2002.
7. Сливка Ю.Ю. Депортації українців та поляків : кінець 1930-х – початок 50-х років. Львів 1998.
8. Ілюшин І. Армія Крайова і україно-польське протистояння в Західній Україні (1939 - 1945 рр.) Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук. - К., 2002.
9. Сергійчук В. Правда про вересень 1939-го. - К.,1999.
10. Сергійчук В. Десять буремних літ. - К., 1998.
11. Ткачов С. Польсько-український трансфер населення. 1944 - 1946 рр. - Тернопіль, 1997.
12. Українська Центральна Рада. - К., 1996. -Т. 1.
13. Ференчук Ю. Буковинські Карпати у вогні повстання. - Чернівці, 2001.
14. Хміль І. Українське Полісся. - Чикаго, 1976.
15. Державний архів Рівненської області - (ДАРО): Ф. Р-30. - Оп. 2. - Спр. 16.-Арк. 112.
16. Державний архів Львівської області -(ДАЛО): ф. 3. - Оп. 1. – Спр.4.Арк. 155.
17. Бухало Г. Рівненщина: 1939. Участь у другій світовій війні // Волинь., 5 травня 1995.
18. Бондаренко К. Трагедія Волині: погляд через десятиліття // Дзеркало тижня. - 2003. - с.6
19. Гордасевич Б. Волинь - 1943: спровокована трагедія. // Голос України., 8 серпня 2003.
20. Попович М. Це має бути спокутою гріхів перед власною совістю.// Дзеркало тижня. - 2003. - С.6.
21. Рудий М. Створення Крайової Ради Народової як політичного центру лівого крила в польському русі опору (кінець 1943 - 1 січня 1944 р.)// Вісник дніпропетровського педагогічного університету. Історія та археологія. - 1998. - В. 3.
22. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917 - 1953.- к., 1994. - Т. II.
23. Володимир Сергійчук. Трагедія Волині. Причини й перебіг польсько-українського конфлікту в роки другої світової війни.- Київ: Українська видавнича спілка, 2003. - 140 с.
24. Грицай Я., Грицай П. А рани не голися. - Торонто - Львів,2001.
25. Депортації. Західні землі України кінця 30-х - початку 50-х років . Документи, матеріали, спогади. Т.1-3. Львів, 1996-2003.
26. Володимир Сергійчук. Український здвиг: Закерзоння. 1939-1947рр.- К.: Українська Видавнича Спілка, 2004.

УДК 330.8:332.15(447.8)

Л.Заглинська, І.Бондар

ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД (1945-1953 РОКИ)

Постановка та актуальність проблеми. В умовах формування сучасних ринкових відносин неабиякого значення набуває історичний досвід відновлення та розбудови народного господарства країни, глибоке осмислення і об'єктивна оцінка подій, що відбувалися у тяжкі післявоєнні роки. Актуальним є вивчення проблем, пов'язаних з відновленням зруйнованого війною господарства Західної України, а також необхідність критичного аналізу історико-економічної спадщини та досвіду, набутого в період з 1945-1953 років. Відсутність системного дослідження вказаної проблеми і визначає актуальність даної розвідки.

Аналіз джерельної бази. Питання, пов'язані з відбудовою народного господарства Західної України в 1945-1953 роках привертала увагу багатьох дослідників. Проблеми розвитку промисловості Західної України висвітлюється у роботах, що вийшли друком протягом 50-80-х років (Задорожного В.К., Засанського В.В., Паламарчука М.М., Скляренко Е.М., Савчак В., Чернявського Ф.Ф., Яремчишина Б.). У працях Івасюти М.К.,

З М І С Т

Розділ 1. **ІСТОРІЯ УКРАЇНИ**

<i>Д.Вирський</i> УКРАЇНА В ПЕРШИХ „ПОЛОНІЯХ” (країнознавчі видання Я.А.Красінського та М.Кромера про українські землі)	3
<i>І.Вівсяна</i> ФОРМУВАННЯ ІДЕЇ «УКРАЇНСЬКОГО П’ЄМОНТУ» У ВІТЧИЗНЯНІЙ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІЙ ДУМЦІ (кінець XIX – початок XX ст.)	8
<i>Л.Шугасва</i> В ПОШУКАХ ІСТИННОГО ПРАВОСЛАВ’Я: КІНДРАТ МАЛЬОВАНИЙ	13
<i>А.Киридон</i> МЕНТАЛЬНІ ІМПЕРАТИВИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: «ЗСУВ ПАРАДИГМ» В УМОВАХ УТВЕРДЖЕННЯ ТОТАЛІТАРИЗМУ	16
<i>С.Шевченко</i> ДІЯЛЬНІСТЬ АМЕРИКАНСЬКОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ДОПОМОГИ В ОДЕСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ	22
<i>В.Півоварчук</i> ЄВРОПЕЙСЬКІ ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРНІ ЦЕНТРИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД	25
<i>М.Гон</i> УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛІЗМ І ЄВРЕЇ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД	28
<i>О.Альошина</i> ДІЯЛЬНІСТЬ АРСЕНА РІЧИНСЬКОГО	31
<i>О.Гуменюк</i> СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РАДЯНІЗАЦІЇ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ НА ПОЧАТКУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	34
<i>Т.Карпукіна</i> ЗАКЕРЗОННЯ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ВІЙНИ (1939-1941 РР.)	40
<i>Л.Заглинська, І.Бондар</i> ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ НАРОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД (1945-1953 РОКИ)	44
<i>Л.Паніна</i> РОСІЙСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА НА ЖИТОМИРЩИНІ У 50-80-х рр. XX ст.	50
<i>О.Лицук</i> ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ АВТОКЕФАЛЬНИМ ЗМАГАННЯМ В УКРАЇНІ З БОКУ МОСКОВСЬКОГО ПАТРІАРХАТУ (1990-1992 РР.)	53
<i>О.Ворон</i> РИМО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА У КОНТЕКСТІ ПЕРЕДВИБОРЧИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ	58
<i>Ю. Вільховий</i> РОЗВИТОК ЦЕРКВИ ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТІЯН-БАПТИСТІВ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	61
<i>А. Гуз</i> ПОЛІТИКА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ШКІЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ (КІНЕЦЬ XX СТ. – ПОЧАТОК XXI СТ.)	65
<i>В.Васюк</i> БАЗОВІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ Й ЕВОЛЮЦІЯ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН	69
<i>О.Коржик</i> ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ ДИПЛОМАТИЧНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ УКРАЇНИ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА	72

Розділ 2. **ІСТОРІЯ ВОЛИНІ. КРАЄЗНАВСТВО**

<i>С. Прокопчук</i> БЕРЕСТЕЦЬКА БИТВА 1651 РОКУ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ XVII – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ	76
<i>Н.Мельничук</i> ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДІЖНОГО ГІМНАСТИЧНОГО ТОВАРИСТВА „СОКОЛ”	83
<i>Б.Бойко</i> ПОЧАТКОВА ОСВІТА НА ВОЛИНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX – ПОЧАТКУ XX ст.	85

<i>О.Шмид</i> ЧЕСЬКА КОЛОНІЗАЦІЯ ВОЛИНИ У 60-70-Х РР. ХІХ СТ.	88
<i>І.Мілясевич</i> НАРОДНІ БІБЛІОТЕКИ ВОЛИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	93
<i>Г.Капустін</i> ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПАМ'ЯТКООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БРАТСТВ НА ВОЛИНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.	98
<i>О.Дем'янюк</i> СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ НА ВОЛИНИ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКИХ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ НАВЕСНІ 1917 РОКУ	102
<i>В.Панасюк</i> УКРАЇНСЬКА ШКІЛЬНА СПРАВА НА ВОЛИНИ У 1920–1939 РОКАХ: ЕТНОПОЛІТИЧНІ ЗАСАДИ	107
<i>Ю.Крамар</i> ПОЛІТИКА ВОЄВОДСЬКОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ Г.ЮЗЕВСЬКОГО ЩОДО ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ НА ВОЛИНИ У 1920-1930-Х РР.	111
<i>В.Борщевич</i> ОБРАЗКИ ПОВСЯКДЕННОСТІ ПРАВОСЛАВНИХ СВЯЩЕНИКІВ ВОЛИНИ 20-30-Х РР. ХХ СТ.	115
<i>Ф. Рябчикова</i> ВИДИ ТА ФОРМИ КОМПЛЕКТУВАННЯ ФОНДІВ В ЕТНОГРАФІЧНОМУ ВІДДІЛІ ВОЛИНСЬКОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО МУЗЕЮ	119
(1920 – ПОЧ. 1930-Х РР.) <i>В.Доброчинська</i> РІВНЕНСЬКА УКРАЇНСЬКА ГІМНАЗІЯ (1923–1939)	123
<i>Я.Цецик</i> ПОЧАТОК ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО ОБ'ЄДНАННЯ НА ВОЛИНИ (1925-1928 РР.)	128
<i>В.Ковальчук</i> СТЕПАН КОВАЛЬ ("РУБАШЕНКО") – КОМАНДИР ЗАГОНУ УПА "КОТЛОВИНА" НА ВОЛИНИ	135
<i>О.Ленартович</i> ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНО-ПОЛІТИЧНИХ СТРУКТУР НА ВОЛИНИ У ПЕРІОД РАДЯНІЗАЦІЇ 1939-1941 РР.	138
<i>Т.Самсонюк</i> ЖІНКИ ЯК ОБ'ЄКТ РЕПРЕСІЙ НКВС НА ВОЛИНИ (1939-1941 РР.)	142
<i>В. Писцьо</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-СУСПІЛЬНІ ЗМІНИ В КОНТЕКСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ОКУПАЦІЙНОГО РЕЖИМУ НА РІВНЕНЩИНІ	147
<i>А.Жив'юк</i> ПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ В м.РІВНОМУ В ПОЧАТКОВИЙ ПЕРІОД НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (сер. 1941 – поч. 1942 рр.): СТОРІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ УРДВ	151
<i>С.Шульга</i> АНТИФАШИСТСЬКИЙ РУХ ВОЛИНСЬКИХ ЧЕХІВ	156
<i>В.Борщевич</i> ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ПРАВОСЛАВНОГО ДУХОВЕНСТВА ВОЛИНИ 40-Х – 80-Х РР. ХХ СТ.	159
<i>П.Савчук</i> ОБЛАШТУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ З ПОЛЬЩІ І ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД	164
<i>Г.Борейко</i> КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКІ ПРОЦЕСИ РІВНЕНЩИНИ В УМОВАХ РАДЯНСЬКОЇ ДІЙНОСТІ: 50-60 РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ	168

Розділ 3.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ.

ІСТОРІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

<i>В.Ореховський</i> ПОШИРЕННЯ ХРИСТІЯНСТВА ТА "ВЕЛИКЕ ПЕРЕСЕЛЕННЯ НАРОДІВ" (IV – VII ст.)	172
<i>Т.Олексієвець</i> ПРАГА X-XIII СТ.: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ МІСТОУТВОРЕННЯ	176
<i>Р.М. Постоловський</i> ІСТОРИЧНА ЕВОЛЮЦІЯ ЧЕСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНО- ДЕМОКРАТИЧНИХ ІДЕЙ І ТРАДИЦІЙ	179
<i>Г. Хлібовська</i> НІМЕЦЬКЕ ПИТАННЯ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ДИПЛОМАТІЇ КІНЦЯ 40-Х – ПОЧАТКУ 70-Х РОКІВ ХІХ СТОЛІТТЯ	183

<i>І.Петлюк</i> НАЦІОНАЛЬНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ НАРОДІВ БОСНІЇ І ГЕРЦЕГОВИНИ: ПРОБЛЕМА ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ (1875-1914 РР.)	188
<i>Л.Валух</i> ГЕЛЬГОЛАНДСЬКО-ЗАНЗІБАРСЬКИЙ ДОГОВІР (1890 р.): ПОЛІТИЧНА ОЦІНКА В АНГЛІЇ	191
<i>Н.Плюта</i> СПРАВА ДРЕЙФУСА У КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ДИСКУСІЙ У ФРАНЦІЇ	195
<i>Т.Чаркіна</i> ПОГЛЯДИ М.ВЕБЕРА НА ЗАРОДЖЕННЯ КАПІТАЛІЗМУ	198
<i>С.Троян</i> ПЛАНИ СТВОРЕННЯ “МІТТЕЛЬЄВРОПИ” У ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРІ КІНЦЯ ХІХ - ПОЧАТКУ ХХ ст.	200
<i>Б.Бернадський</i> ДІЯЛЬНІСТЬ АВСТРО-УГОРСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ РОЗВІДОК НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ НАПЕРЕДОДНІ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	205
<i>О.Ворон</i> ПРОЦЕС ТВОРЕННЯ СПІЛКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У МІЖВОЄННІЙ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ (1918 – 1938 рр.)	211
<i>М.Боровець</i> РЕАКЦІЯ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ НА ПОДІЇ МІОНХЕНСЬКОЇ ЗМОВИ	215
<i>О.Дукмас</i> ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНИЙ КРИТЕРІЙ ЦЕНТРАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	217
<i>О.В.Іванченко</i> СПІВПРАЦЯ ВИШЕГРАДСЬКИХ ДЕРЖАВ У ГРУПІ В ПЕРІОД З 1991 ПО 1995 РІК	221
<i>І.Мартинчук</i> СЛОВАЦЬКО-УКРАЇНСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У 1993-2000 РР. У КОНТЕКСТІ ВІДНОСИН З РОСІЄЮ	224

Розділ 4.

ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ ТА ПРОЦЕСИ В ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ. МЕТОДОЛОГІЯ, ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

<i>Т.Ковальчук</i> ІСТОРІЯ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ КІНЦЯ ХVІІІ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ІВАНА ФРАНКА	227
<i>С.Грипич, О.Граб</i> КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКЕ ЖИТТЯ ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТТЯ (ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ)	231
<i>С.Чибирак</i> ПОСТАТЬ ПАВЛА ПЛАТОНОВИЧА ЧУБИНСЬКОГО В РАДЯНСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ	237
<i>А.Кукурудза</i> ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ПРАВОСЛАВ'Я НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ 20-Х РР. ХХ СТ.: ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ	241
<i>В.Чура</i> КОМПАРТИЙНА “ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ” ТА РОЗГОРТАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО РУХУ НАПРИКІНЦІ 80-Х – ПОЧАТКУ 90 РР. ХХ СТ., (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЗАГАЛЬНОСОЮЗНИХ І РЕСПУБЛІКАНСЬКИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ).....	249
<i>Ю.Олексін</i> МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ РИС ГРОМАДЯНСЬКОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІЇ	253
<i>Л.Шинкаренко</i> РАДЯНСЬКА ТА РОСІЙСЬКА ІСТОРИОГРАФІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ НОВОГО КУРСУ Ф.Д. РУЗВЕЛЬГА	259
<i>І.Десятичук</i> КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНОГО РУХУ «ПРАЗЬКОЇ ВЕСНИ» В КОНТЕКСТІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЇЇ ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ	261
<i>Г.Новічков</i> ПОПУЛІЗМ У ІСТОРИЧНОМУ РОЗВИТКУ	266
<i>К.Цинк</i> ПРАВА ЛЮДИНИ І РЕПРОДУКЦІЙНЕ КЛОНУВАННЯ ЛЮДСЬКИХ ІСТОТ	270
<i>Є.Єсталь</i> ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ПОЛІТИЧНІ СВОБОДИ В АВТОБІОГРАФІЧНИХ НАРИСАХ КОЛИШНІХ ДІЯЧІВ НЕЗАЛЕЖНОГО САМОВРЯДНОГО ОБ'ЄДНАННЯ «СОЛІДАРНІСТЬ»	275
<i>В.Мандрагеля</i> МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА: ІНТЕГРАТИВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ	279

Розділ 5.

МАТЕРІАЛИ П'ЯТОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ, АСПРАНТІВ ТА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ „ЕВОЛЮЦІЯ ВІЙСЬКОВОГО МИСТЕЦТВА” ЗА НАУКОВИМ НАПРЯМОМ: „КІННОТА У ВІЙНАХ: ВІД ДАВНИНИ ДО СУЧАСНОСТІ” (РІВНЕ, 27 – 28 ЛИСТОПАДА 2008 р.)

<i>А.Поспелов, В.Шляпкин</i> ФОРМИ ДІЯЛЬНОСТІ КАВАЛЕРІЇ В СРЕДНЬОВІСЬКОВОМУ ЯПОНІЇ V-XVII ВВ.: ВЗГЛЯД ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІССЛЕДОВАТЕЛІВ	283
<i>Р.Савчук</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ВІЙСЬКОВІ СИЛИ У ДІЯЛЬНОСТІ ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XIII СТ.	287
<i>А.Харук</i> КОНЦЕПЦІЯ „КАВАЛЕРІЙСЬКОГО ЛІТАКА” ТА СПРОБИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	290
<i>А.Дергачёва</i> КАВАЛЕРІЯ СТРАН ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ НАКАНУНЕ І В ПЕРІОД ВТОРОЇ МИРОВОЇ ВОЙНИ: СОСТАННЯ І РОЗВИТТЯ	293
<i>А.Поспелов</i> КАВАЛЕРІЙСЬКІ І БРОНЕКАВАЛЕРІЙСЬКІ ПОДРАЗДЕЛЕННЯ ВОЕННО-ПОЛІТИЧЕСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ І НЕОФИЦІАЛЬНИХ ГОСУДАРСТВЕННИХ ОБРАЗОВАНИЙ В ВОЕННИХ КОНФЛІКТАХ ПОСЛЕДНЕЇ ЧЕТВЕРТИ XX ВІКА	296

Розділ 6.

РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ, РЕФЕРАТИ, ОГЛЯДИ

<i>Б.Савчук, П.Савчук</i> ПРО ІСТОРІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО. (ПРИЩЕПА БОГДАН, ПРИЩЕПА ОЛЕНА. ІСТОРІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО ВОЛИНИ: НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК Б.А.Прищеп, О.П.Прищеп. – Рівне: ПП ДМ, 2008. – 352 с.; іл.	299
<i>О.Дем'янюк</i> ВОЛИНСЬКА ПЛАСТОВА МОЛОДЬ В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ 20-30-Х РОКІВ XX СТОЛІТТЯ (Рец.: Візитів Ю.М. Пластовий рух на Волині в міжвоєнний період: Монографія. – Рівне-Львів, 2008. – 180 с.)	301
<i>Р.Давидюк</i> ПУБЛІЦИСТИКА УЛАСА САМЧУКА 1941-1943 РОКІВ ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (Рецензія: Документ доби: публіцистика Уласа Самчука 1941-1943 років / упорядник А.Жив'юк. – Рівне: ВАТ „Рівненська друкарня”, 2008. - 456 с. з іл.)	302
<i>В.М.Шеретюк, П.О.Савчук</i> СПОГАДИ УКРАЇНИКИ (Рецензія.: Білашевич-Кузич Л.І. Сибірська сага. – Косів: писаний камінь, 2008. – 376 с. Упорядник та літературний редактор Галина Білавич.)	303
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	306
ЗМІСТ	308

Наукове видання

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Збірник наукових праць

Випуск 15

Відповідальний за підготовку збірника до видання – С.С. Троян

Комп'ютерна верстка – С.С.Троян, О.Ю.Третьак

Обкладинка – О.Я.Тарасюк

Підписано до друку 25. 03. 2009 р. Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”.
Наклад 100. Обліково-видавничих аркушів 31,7. Віддруковано засобами оперативної
поліграфії ПП Самборський І.О., вул. Толстого, 3, м. Рівне, Україна, 33028.

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету: Збірник наукових праць. – Рівне:
РДГУ, 2009. – Випуск 15. – 311 с.